

SOCIETATEA DE MÂINE

REVISTĂ BILUNARĂ PENTRU PROBLEME SOCIALE ȘI ECONOMICE

Annal V

Cultura, cultura va scăpa pe Români și cultura
numai națională poate fi. A. Papiu Ilarianu

Un
exemplar:
Lei 80

N-rele 22-24

CLUJ, 1 și 15 Decembrie 1928

INSTR. INV. - ENJOR
BIBLIOTECA
SIBIU
CUPRINSUL

BIBL. P. A. C. P. I. O. L. J. S. I. - SIBIU
INV. No. 1065 19 75

CELEBRAREA UNIRII: După zece ani — — — — —	Ion Clopoțel
Acum zece ani, în Bucovina — — — — —	Sextil Pușcariu
Directivele românești după zece ani — — — — —	N. Dașcovici
Cine a făcut România-Mare — — — — —	Valeriu Moldovan
Macedoromâni (Situația lor după zece ani dela Unire) — — — — —	Th. Capidan
Câteva observații asupra bisericii românești dela 1918—1928 — — — — —	Ștefan Metes
După zece ani — — — — —	Al. Ciura
Primele mele recrutări — — — — —	Col. Aurel Păcurariu
Câteva figuri ale artelor plastice române din Ardeal — — — — —	Emil Isac
Problema literară a Ardealului în anul al zecelea — — — — —	Ion Breazu
Etnografia românească în Ardeal după Unire — — — — —	Ion Mușlea
Pentru istoria și arta Banatului — — — — —	Dr. Ioachim Miloia
INVĂȚĂMÂNT-EDUCAȚIE: Probleme de învățământ în cei zece ani dela Unire — — — — —	Pavel Roșca
Acheta învățământului universitar: — — — — —	
Tălmăciul răbojului celor zece ani — — — — —	Em. Demetrescu
Secțiunea de matematică a Universității din Cluj — — — — —	P. Sergescu
Observatorul astronomic din Cluj — — — — —	Gheorghe Bratu
Un institut pentru studii limbii române (Muzeu limbii române) — — — — —	Sever Pop
Instituțiile botanice ale Universității din Cluj — — — — —	Emil Pop
PROBLEME SOCIALE: Misiunea monografiilor sociologice — — — — —	D. Gusti
Progresul gândirii sociologice — — — — —	C. Sudețeanu
Ocupațiunea locuitorilor Țării Moșilor — — — — —	P. Suciă
Reflecțiunea mentalității naționale în presă — — — — —	Nicolae Petrescu
PROBLEME ECONOMICE: Nouă eră industrială — — — — —	I. Martalogu
Capitalul românesc și problema fărâncescă — — — — —	P. Suciă
BIOPOLITICĂ: Biopolitica, puericultura și schimbarea sistemului în conducerea Statului — — — — —	Dr. Gheorghe Popovici
Un Memoriu în chestiunea Moșilor — — — — —	Dr. D. Stanca
PROGRES ȘTIINȚIFICE: O comparație dintre viața celulară din individ și cea socială dintre indivizi — — — — —	
EUROPA CONTIMPORANĂ: Cetatea Păcii — — — — —	Dr. Gh. Preda
PĂGINI LITERARE: Pan. — Plugarii — — — — —	Caius Barboși
Ion Codru, Mă răsunec, mă șah — — — — —	Lucian Blaga
Hora — — — — —	Aron Cotruș
ACTUALITĂȚI: Sărbătoarea Unirii — — — — —	I. Const.-Delabala
FAPTE ȘI OBSERVAȚIUNI: Acheta noastră universitară. — Teatral Național din Cluj. — Un monument românesc — — — — —	Horia Trandafir
Reprodus după operele artiștilor: Elena Popa, Aurel Ciupe, Al. Demian, Traian Bilțiu, Romul Ladea, Catul Bogdan, Albescu. — — — — —	Rel.

P77

INV 200

REDACȚIA ȘI ADMINISTRAȚIA: CLUJ, PIATA UNIREI No. 8, CALEA VICTORIEI No. 51

Abonamente: Pe un an 600 lei. Autorități și întreprinderi particulare 1000 lei. Funcționarii publici, preoții și învățătorii 500 lei. Pentru streinătate, abonamentele sunt îndoite în America 10 dolari. Abonamentele se plătesc înainte, pe cel puțin o jumătate de an

Bibl. Inst. de inv. superior Sibiu
IN. N. 12576 - 78

Directivile românești după zece ani

Un deceniu în viața unui popor este așa de scurt și trece așa de repede încât am putea spune că aproape nu contează. E ca o biată clipă trecătoare din viața unui om și, totuși, după vorba zicătoarei înțelepte versificată,

*când norocul 'și schimbă pasul
n'aduce anul ce-aduce ceasul . . .*

Sfârșirilor și năzuințelor de mai multe ori seclare ale neamului nostru, pentru libertate și unitate, le-a fost de ajuns un ceas bun, un prilej norocos pentru ca tot ce părea aproape cu neputință sau realizabil numai în parte, să se înlățească dintr'odată și pe dea întregul, în afară și mai presus de orice prevedere omenească optimistă.

Suntem într'al zecelea an de când s'au împlinit toate cele neîmplinite și când ne gândim bine la cele întâmplate, cu mintea și cu perspectivele din 1914, de ce ne-am ascunde și n'am mărturisit-o cinstit: aproape că nu ne vine să credem ochilor. . . . Generația care a trăit zilele acestea de groază și de speranță, de îndoială și de hotărâre, cu norocul de a înfrânge moartea spre a trăi asemenea vremuri mari, este, fără îndoială, cea mai fericită din toate generațiile de Români perindate sub lumina soarelui.

Un deceniu numai s'a scurs dela sfârșitul războiului și dela încheierea României întregite, și iată că data fericită a trecut în istorie printre paginile cele mai glorioase, iar factorii conducători din asemenea zile hotărâtoare, prea norocoși exponenți ai neamului românesc de pretutindeni — fie ei morți sau vii — au intrat de dreptul în Pantheonul național. Ochiul nostru îi privește pe toți cu egală stimă și recunoștință, peste divergențele personale sau de partid, oferindu-le morților omagiul pietății și celor vii osanalele biruinței.

Dar în aceste câteva pagini de comemorare și de sinteză nu ne interesează atât oamenii și personalitățile cât, mai ales, faptele și directivele definitiv trase pentru politica externă a României.

În cele dintâi timpuri ale unității strălucite constatăm oarecare buimăceală sau nedumerire asupra drumului de urmat în viitor. Instinctul maselor simțise demul care trebuia să fie drumul cel mai drept și cel mai sigur de viitor pentru garantarea unității naționale, — dovadă gestul regimentelor românești (din fosta oștire a Habsburgilor) care au colaborat la proclamarea independenței cehoslovace, de pildă. Cu mult înainte de sfârșitul războiului, înainte chiar de 1914, asupriții de sub aceiași tiranie străină — erau alături, solidari, în lupta lor aproape desperată de ziua biruinței ce avea să vină.

Conducătorii oficiali, însă, au urmat cu oarecare întârziere drumul firesc arătat din adâncul instinctelor populare.

Când s'a încheiat Mica Antantă, adică alianța asupriților de eri, Români, Cehoslovaci și Sârbo-Croato-Sloveni, împotriva eventualelor atacuri viitoare din partea foștilor asupriitori, lucrul n'a mers nici prea repede și n'a trecut fără oarecare rezistențe de culise. În coloanele acestei reviste am notat la timp oportun cum

Mica Antantă oficială, pornită în ultima lună din 1919 printr'o ofertă a guvernului cehoslovac trimisă dintâi la Belgrad și apoi la București, s'a isbit de dificultăți și a suferit întârzieri. La București, demisia guvernului Vaida, în condițiuni constituționale fără precedent, a dat loc la întârziere de peste un an până la încheierea definitivă a Micei Antante. Take Ionescu, regretatul ministru de externe, care a semnat, deși, așa de târziu cele două tratate cu Cehoslovacia și regatul Sârbo-croato-sloven, n'a putut-o face fără dificultăți de culise, căci apăruseră factori străini de mecanismul constituțional și iresponsabil, precum rezultă categoric din documentele Cărții albe cehoslovace asupra Micei Antante.

Același lucru sub altă formă și la încheierea pactului defensiv cu Polonia din același an și semnat tot prin inițiativa lui Take Ionescu. Formula „reciprocității” în tratatele internaționale fusese cu abilitate scoasă din rafturile cu naftalină spre a dovedi, în coloanele presei partidelor de guvernământ, că rău se face (ărit de a o lega față de Polonia, țară nouă și cu așezare nesigură, — pentru că nu obținem nimic în schimb. Noi dam atunci Poloniei prima consfințire internațională tratatului de pace dela Riga, încheiat cu Bolșevicii, în cadru mai larg decât erau frontierele tratatului de Versailles, și nu primeam în schimb nimic efectiv, după părerea partizanilor politice de „mână liberă”.

Intr'adevăr, pentru propagatorii acestei politici, România nu trebuia să se oblige ori să se lege la ceva, ci să păstreze mâinile complet libere așteptând momente potrivite.

— Ce puteam aștepta?

Și dela cine?

Nu ne-o putea spune nimeni cu precizie.

Și totuși, Polonia ne acorda chiar de atunci în schimb, potrivit principiului de reciprocitate în materie internațională, prima recunoaștere a lipirii Basarabiei la patria-mamă. Convenția respectivă dela Paris n'a fost ratificată de Anglia, Franța și Italia, decât mult mai târziu, deși se semnase încă din Octombrie 1920.

Dar pactul de amiciție cu Italia din Septembrie 1925 semnat la Roma n'a întimpinat critice excesive, în politica internă, pentru formula neclară privind ratificarea Unirii Basarabiei, deși această ratificare a venit potrivit făgăduelii dlui Mussolini?

Am amintit, în trecut, câteva șovăiri sau nedumeriri petrecute în clipe importante de politică externă, din acești din urmă zece ani, pentru a trage concluzia, că multe directive ce ni-se par acum firești și vechi de când e lumea, n'au fost chiar așa dela început. Din fericele, instinctul popular și directiva firesc eșită din acest instinct nu ne-a abătut dela un drum pe care, astăzi, îl facem cu toții fără deosebire.

Zece ani au fost de ajuns spre a crea o directivă și așa putea spune chiar o mică, o modestă tradiție la ministerul nostru de afaceri străine, — după ce peste 30 ani urmaseni, imposibili și neștiutori aproape, un drum mai vechiu și mai discret pe timpurile diplomației secrete și a nepublicității tratatelor.

Pactul de siguranță cu Franța, reînnoirea alianțelor

defensive cu Statele din Mica Antantă și cu Polonia, precum și convenția de arbitraj și conciliațiune cu Grecia, — toate n'au fost și nu sunt decât dezvoltarea aceleiași directive simple de credință și respect tratatelor semnate, de solidaritate cu acei cari au suferit ca și noi, de devotament în sfârșit față de cei cari ne-au ajutat cu adevărat și totdeauna la nevoie.

Ultimele tratative la Berlin, în vedere a împrumutului, pentru stingerea tuturor socotelilor înscrise ce mai aveam, cu Germania pe urma războiului, nu sunt decât dezvoltarea aceleiași politici simple de pace și înțelegere cu toată lumea, chiar cu foștii inamici, la zece ani după încetarea războiului. Desigur, capitolul din urmă ne va costa ceva mai scump materialmente și moralmente, din cauza întârzierilor și a momentelor pierdute, dar e bine, că, în sfârșit, se încheie și acesta, la cererea foștilor aliați, pentru că nu l'am lichidat mai de vreme din inițiativă proprie, cu suficient curaj și cuvenită modestie de învingător.

Făcând un bilanț al rezultatelor acestor zece ani de politică externă românească putem spune că am ajuns să ne fixăm definitiv următoarele linii conducătoare în

afară:

- 1) de solidaritate defensivă cu foștii aliați,
- 2) de colaborare prietenească și egalitară cu foștii inamici (Bulgaria, Austria, Germania) și
- 3) de prevenitoare bunăvoînță în sfârșit și de spirit împăciuitoare față de acei cari, foști inamici sau foști aliați, ne fac șicane, ne caută pricină cu orice preț sau ne învidiază pentru ceea ce am ajuns (Ungaria, Rusia bolșevică).

Urmând aceste linii cu fermitate și devotament, gata oricând la tot ce este operă de pace și de împăciuire, dar opuși la tot ce poate fi intrigă, turburare sau complicație pentru cauza binecuvântată a păcii internaționale, — suntem siguri că nimeni nu va îndrăzni să ne atace și toți vor simți că le merităm stima. Puterea noastră armată, instrument constructiv și educativ în lăuntru, trebuie să fie, în afară, nu numai o pază de apărare proprie strict egoistă, dar și un avertisment permanent, o adevărată amenințare pentru oricine s'ar gândi să turbure pacen Europei.

N. Dașcovici.

Pentru istoria și arta Banatului

Gigantica năpintire de zece ani a Țării noastre pentru consolidarea moștenirii ce ne-a revenit, concentrarea tuturor energiilor pentru întocmirea unei vieți a României Unite pe terenul realităților mai arzătoare, a distrat atenția publicului dela probleme de istorie națională, dela refacerea patrimoniului nostru sufletesc atât de obidit în trecut în provinciile de dincoace de Carpați. E firesc să constatăm că pe acest teren s'a făcut relativ puțin, dar nu este mai puțin firesc, că atunci când stă să se dărâme casa, te gândești în primul rând să-i pui proptele și apoi să-i vopsești cercevele.

În Vechiul Regat s'a muncit mult și se muncește cu pasiune pe terenul studiilor istorico-artistice. Comisia Monumentelor Istorice se îngrijește deaproape de restaurarea și conservarea mănăstirilor, bisericilor și altor feluri de monumente, având importanță în trecutul nostru politic sau religios.

În Transilvania, trebuie să recunoaștem, s'a făcut mai puțin. Aproape nimic, s'a făcut în Bănat. Și despre aceasta voesc să vorbesc ca unul, care trăind aci, pot vedea mai de aproape ce ar trebui să se facă.

Avem o „Comisiune a Monumentelor Istorice” pentru Banat, cu sediul în Lugoj. Dar după cât știa această Comisiune are un buget anual de cincizeci mii (zici cincizecimi) Lei,

din care sumă, zău, nu poți face lucru mare! Iar din foștii ei membri azi nu a mai rămas decât P. S. Sa părintele Boros, om de mare erudiție, om minunat intenționat, dar care singur, cum însăși P. S. Sa mi-a declarat, nu mai poate face nimic. Am cerut în anul acesta în repetițe rânduri On. Minister al Artelor să ia măsurile necesare, ca această Comisie să fie mutată la Timișoara, unde avem o Societate activă de Istorie și Arheologie, unde avem un Muzeu în flori și de unde, fatalmente, ca în toate ramurile va trebui să pornească mâne, o activitate rodnică, serioasă și pe acest teren. Până azi nu s'a luat nici o hotărâre. Dar azi, când interesele Banatului sunt reprezentate printr'o persoană atât de înțelegătoare a problemelor culturale dela noi, sperăm, că această dorință s'va realiza mai curând.

Căci această comisie, adusă la Timișoara, împreună cu Soc. de Ist. și Arh. și cu Muzeul, va trebui să-și îndrepte activitatea sa în primul rând înspre acele monumente, ce prin natura lor sunt mai expuse pieririi. Activitatea Comisiei din Lugoj, câtă a avut-o, s'a concentrat îndeosebi asupra unor săpături arheologice. Foarte importante și acestea. Însă după cum stațiunile preistorice sau clasice au putut sta mii de ani sub pământ, foarte bine conservate, tot așa vor putea rămănea acolo încă

4—5 ani. Nu tot așa e cu bietele noastre bisericuțe, pe care nimeni nu le îngrijește și cari una câte una se culcă la pământ. Nu cu zgomot, căci prea sunt modeste, ci cu un lung oftat ca al unor ființe ce mor cu durerea abandonării în suflet. Acestea trebuie salvate în primul rând, restaurate și conservate cu gelozie ca unele dintre cele mai scumpe moșteniri ale trecutului.

Istoria Banatului justifică numărul redus al Monumentelor de artă vechi de azi. Provincia expusă infiltrațiilor Orientale, ultima redusă a lumii Occidentale înspre Europa de Vest, această provincie are în formele-i de artă aspectul unui hălcu internațional. Din vechiul Banat ortodox și bizantin a rămas foarte puțin. Ocupația turcească a măturat aproape tot ce a găsit, lăsând pe urmele-i pustiu și dezolarea. Iar când viața începe să pulseze din nou în Banat, după izgonirea Turcilor, tot ceea ce se construiește poartă stigma Vienei. O nouă lume, baroc în gust și gândire, diformă puținele monumente bizantine supraviețuite, înbrăcându-le în ridicole straze neașteptate.

Nu mai întâmplarea ne-a mai păstrat ici colo câte-o construcție de concepție strămoșească, în întregime sau în parte. Cu atât mai mare ne este deci datoria ca să le salvăm măcar pe acestea, răslețe pagini miniate dintr'un codice a cărui frumusețe o bănuim de abea.

Dintre monumentele de incontest-